PETRU RARESIU,

Principele Moldaviei.

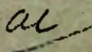
NOVÉLA ISTORICA ORIGINALA

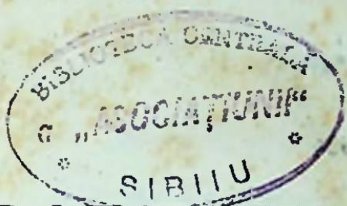
de

Dr. At. M. Marienescu.

Tipariulu ... i S. Filtsch.

... 2.

PETRU RARESIU,

Principele Moldaviei.

NOVÉLA ISTORICA ORIGINALA

de

Dr. **At. M. Marienescu.**

Sibiiu,
tipografi'a lui **S. Filtsch.**
1862.

Dómneloru

si

DOMNISIÓRELORU

ROMANE

in

Lugosiu

cu

stima si devotiune

se

dedica.

Catra cetitori!

Indemnulu, de a servi secsului frumosu cu o carticica de cetire, mi a datu ide'a, cá se scriu acést'a novéla istorica, — si eu am nizuitu, cá se aretu obieptulu ei câtu mai curatu istorice, cá servindu de o carticica de petrecere, se animeze totu deodata si pentru cunóscerea istoriei natiunale.

O pretensiune a timpului e, cá se infiintiamu o fóia beletrésteca pentru petrecerea si cultivarea deosebi a genului femeinu; dar' si panacandu atare literatu romanu s'ar aflá in pusetiunea placuta de-a o redege, voiescu prin acést'a carticica a mi implini antai'a datorintia si pe acestu terenu literariu; si decumva voiu fi curespunsu scopului unei novéle istorice, éra de alta parte on. publicu vá imbracatîsiá cu caldura intreprinderile mele literarie, voiu lucrá si mai departe cá se servescu genului femeinu cu astufeliu de daruri.

Lugosiu 15. noemvre 1861.

servu umilitu

Dr. Marienescu.

I.

„Ah! numai o invingere, si atunci sum fericitu!"

Erá o demanétia placuta!

Auror'a se inveliá cu radiele sórelui in splendétia, si imprastiá o lumina rosictica asupr'a orisonului. Unu riu, ce curgea aprópe de palatiulu principelui romanu de Succava, incetà din murmurile sale de nópte, si radiele straluciá pe féti'a lui cristalina, cá o oglinda argentîta. Arborii din gradin'a palatiului aruncara umbre lunguretie pe cararile, ce erá impresurate cu atâte tufe de flori frumóse. Nu se audiá nici unu versu, decâtu alu pasoriloru, cari se desmerdau in suflarea unui zefiru dulce si linu, ce suierá prin frundiele cele verdi.

„Dómne! câtu suntu de minunate lucrurile tale!" cugetá o fetitia bruneta, inchidiendu-si cartea de rugatiune, si preamblandu-se pe calea de catra curtea principelui.

Ea cautá cu atâta placere in féti'a aurorei, ce incepù a se inveli in hainele-i albastre; si ea 'si netedî

pèrulu carbuneu, ce érá incretîtu, si erá illustratu cu flori cá din o cununa de mirésa.

„Tóte le-ai facutu, Dómne! spre desfetarea ómeniloru, carii asia de putînu tî se inchina!“ continuà copiliór'a, si figur'a ei cea subtire si naltisióra se misicà inca câtiva pasi. —

„Nu sciu, de e mai frumósa nóptea cu lun'a si stelele, — séu demanéti'a cu auror'a, séu dîu'a cu sórele? Tóte cu intieleptiune le-ai facutu! meditâ princes'a tinera, admirandu frumséti'a naturei.

„Ah! câtu e de dulce viéti'a in o lume asiá frumósa! graì siesi, — si aruncandu-si ochii asupr'a unei roze de luna, o rupse. Ah! pentruce nu e si viéti'a omului cá si a acestei flori? Candu unele roze cadu de pe ramuri, altele resaru si se desvelescu. — Tremuru de cugetu, ca si fetele tinere, — tinere cá si flórea, inca se vestediescu, dar' nemica nu este pe ele, ce se mai intinerésca odata .... de ce nu se schimba si ele cá aceste flori de luna ... ha, ha, ha, se fia pururea tinere!

Si atunci insa-si zîmbi cu buzele-i rumene si incantatóre, la aceste idei supranaturale, — si cá si candu s'ar fi temutu, ca cineva scie cugetulu ei, facù pasi mai iuti, si se uità in prejuru, si nu vediù pe nime, decâtu unu vulture legatu la redacin'a unui arbore.

Crivetiu! — asiá numiá ea pe vulture — nu ti-ar placé mai bine se fii liberu?

Vulturele se aplecá la picióreie ei, si 'i lingusiá, cá si candu ar fi voitu se dîca: „Da-mi tu libertate, scapame se fiu ferice!“.

Ferice e acelu liberu cu anim'a, pare ca fetiti'a 'i respundea, si suspinà. Libertatea animei, a iubi pe cine vrei, — — ah! accea e libertate! si atunci cursera doue lacrime lucióse din ochii cei veneti a-i Rucsandrei, — si ea remase uimita, meditandu in ilusiunile amorii sincere si curate.

Unu sgomotu, ce se audîse la usi'a gradinei, 'i intrerupse suspinele.

Lasa-me se intru . . . se intru . . . resuná o bóce cunoscuta princesei mandre, — si ea incepù a tremurá, si facù pasi nenumerati catra usia.

Nu poti se intri, se sciu ca treci preste trupulu meu ucisu! — erá respunsulu custodiei militare.

Hatmanulu aruncà o punga cu bani in man'a custodiei, si impingendu usi'a, elu intrà in gradina calcandu pe degete, si plinu de ingrigire, cá nu cumva principele se-lu observeze din palatiu.

— Barbovschi! pentru Ddieu! ce facusi?

— Rucsandra! aibi liniste, numai unu minutu cu tine, si voiu rentórce!

— Si de va audî, séu sîmtî tatalu meu?! nu scii, câtu e de aspru pentru intelnirea nóstra?

— Rucsandra, angerulu meu! numai unu momentu se te mai vedu! Si atunci hatmanulu apucandu-o de mana, grabì sub umbr'a unui arbore latîtu la crangi, unde nu se vedea nemica de pe ferestrele curtii principelui moldovénu.

Barbovschi apucà man'a cea alba cá alabastru a copiliórei mandre, si redicandu-o, i-o sarutà. Suspinele lui erá cá si zefirii intra flori, si necasurile, ce purcedea din anima, avea putere, se-i faca féti'a palida.

Ei se asiediara la o mésa in filegori'a invescuita cu flori de diori, si discursera de amóre cu atat'a modestia si innocintia. Trecù deja o óra, dar' lui 'i parea unu minutu, admirandu ochii veneti, si sprencenele negre a le amantei sale. — Atat'a fericire! cautá uimiti unulu la altulu, si tacendu, ei lacrimá.

— Se póte cá se vedu si pe genele tale asia lacrime ferbinti? intrebà Rucsandr'a.

Anim'a mea e maltratata de unu focu nestinsu alu amórei, si acelu focu a incalditu rou'a ochiloru mei! Iérta-mi aceste lacrime, si nu te mirá de suspinele mele grele, — me temu, ca suntu la o despartire eterna!

— Eterna!? intrebà Rucsandr'a, spariósa; au dóra numai in minutele deslegarii de credintia au junii amorosi datina se lacrimeze? cá se scóta cu insielatiune nesce lacrime si dela nevinovatele loru amorese, . . . seracele, asia patiescu cele usioru credietóre . . . .

Incéta! — intrerupse hatmanulu — nu-mi surpá sufletulu cu aruncaturi nedemne. — Eu nu me despartu de amóre, ci de tine, — eu speru ca voiu renturná, si te rogu se nu me seuiti pana candu voiu mai renturná, — — séu de cumva nu ne vomu mai vedé, se-ti aduci aminte de mine, barem in momintele cele triste . . . .

Nu te intielegu! respunse fetiti'a, cu o bóce plina de ingrigire, si suspiciu.

Scii ca suun ostasiu, — si óstea 'mi e mie incredintiata — graì hatmanulu tineru. Patri'a nóstra o in perichiu, serman'a Moldavia! — Tatalu teu, carele se vede a fi cu consideratiune catra mine, me tramite la lupta, mi-a destinatu o sórte 'nalta, si póte ca-i mai bunu catra mine, decâtu 'lu cugetasem.

— Cu debunasém'a elu 'ti cunósce meritele.

— Intru adeveru i-am fostu unu omu credintiosu.

— Si unde vei se pleci?

— Ostea lesiésca a intratu peste marginile Moldaviei nóstre, a pradatu pela Cernautiu, si pana la Botusiani, — si tatalu teu me mana, cá se devastezu si ardu Podoli'a. — Vai de inimicii, ce me silescu se me indepartu de tine, angeru dulce!

Atunci hatmanulu 'si intinse gur'a, si sarutà fruntea princesei superate; dar' ea 'si intórse capulu la o parte, si astupandu-si féti'a cu o marama curata cá si neu'a, o umedî de lacremi!

Nu plange! o mengaià hatmanulu — róga-te lui Ddieu, cá se me intornu cu invingere, ca eu me voiu rugá se te aflu sanctósa, — si speru, credu ca atunci....

Ce atunci? intrebà fetisiór'a curiósa.

— Atunci, tocma asia me vei iubi cá si adi, precum eu, totdeun'a. Cunun'a viptoriei asupra inimiciloru va fi mai frumósa, de va ilustrá si capulu teu — innaintea altariului. —

Rucsandra rosì pe fétia cá si o roza, si de atat'a modestia, aruncandu-si ochii cei nevinovati si sclipitori

cá stelele catra pamentu; 'si razimase fruntea pe umerulu hatmanului incantatu.

— Ce angerule? nu vrei se ai acea sperantia, ce 'mi promite ceriulu, iubindu-te, éra tu, jurandu-mi mie? Fa-me ferice! redica-ti ochiï cei de stele, si cauta in féti'a mea!

Si atunci Rucsandr'a 'i zimbi cá si unu angeru.— Fia cunun'a viptoriei si cunun'a amórei nóstre, — invinge dara, cá se o meritezi dela tatalu meu! 'i graì amant'a.

Hatmanulu sarì atunci de bucuria de pre scaunu, si strigà: „Ah! numai o invingere, si atunci sum fericitu!" peurma sarutandu-i fruntea, si stringendu-o de mana 'i dîse: Remani sanetósa! si s'a dusu.

Rucsandra remase uimita, si fara suspiru.

Hatmanulu plecà, dar' 'si mai intórse ochii se o mai véda odata. Ea purcese printre flori, cá lun'a printre stele, si privirea lui cea gelósa se mai intelniá cu cugetele ei, — pana ce Barbovschi si esise pe usi'a gradinei. —

— Ah! elu se duse, si eu am remasu éra singura! Câtu sum de ferice a fi cu elu! Du-te si invinge, càci tu vei fi alu meu! O scara vomu face, si ne vomu sui la ceruri, se vedemu, de póte fi mai dulce viéti'a acolo! . . . Dar' de nu te voiu mai vedé, atunci unu cugetu despre tine e condamnarea animei mele . . . . serman'a de ea, asia de sinceru palpita dupa tine! — meditá princes'a tinera cá diu'a in demanétia, placuta cá unu angeru, si usióra cá zefirulu, si candu erá confusa de ilusiunile cele mai dulci a amórei si sperantiei, candu se

cutremurá de nesce temeri imaginate. — Totu in acelu minutu vedea innaintea sa pe Barbovschi cu cunun'a dela altariu — si ucisu in lupta!

Unu argatu intrase in gradina, fara cá se-lu observeze ea, asiá de tare erá ocupata cu cugete misteriόse.

— Princesa! dejunulu e gata; se binevoesci a veni in palatiu!

Rucsandr'a pareca se spariá, si féti'a, pe carea se cetiá o ingrigire, aretà o mania, cá si candu argatulu i-ar fi inganatu ilusiunile placute. —

— Voiu se vinu! graì, si plecà in palatiu, éra argatulu 'i urmà cu tóta aderinti'a.

II.

„Pune cunun'a lui de invingere si pe capulu meu."

In palatiulu domnescu din Suceav'a erá o sala mai multu lunguréția, decâtu padrata.

Paretii erá ilustrati cu portretele unoru domnitori a-i Moldaviei, séu si unoru a-i Romanici, incatu erá domnitori rari, si se tragea din o familia. — In prejurulu unoru icóne erá acatiate atate stindarde si scuturi, precum si alte arme, ce le apucasera acei domnitori cá nesce spolie maretie dela inimici in bataia.

Trei policandre, inzestrate cu cercei de sticla si cu alte lustre mici aurite, aterná de medilocului plafonului, ce avea form'a unui firmamentu semilunariu, — si radiele sórelui, ce strabatea prin acele siepte ferestre de catra resaritu, se scaldá intra cristalele de sticla a policandreloru si redá atâte curcubee pe paretele de catra apusu a salei. —

Principele Moldaviei, unu spiritu neodihnitu, si pururea ocupatu cu cugete de resboiu, avea mare placere

se petréca adeseori cu famili'a sa in acestu magazinu de anticitati si museu de raritati.

Raresiu siedea pe unu scaunu lenga o mesutia rotunda, si aprópe de elu petrecea famili'a lui pe o sofa scunda, desfetandu-se in naivele respunsuri aceloru doi fii tineri.

Nesce cugete pare ca tragea atinti'a principelui in alte parti, — caci Elen'a, muierea lui, demulteori si a treiaóra 'lu intrebá, pana capetá respunsu. —

„Nu mai am pace nici catu de vecini — intrerupse Raresiu discursulu familiaru cu o intonare de mania — acusi cu lesii, acusi cu secuii, atâtu de lucru! si aparendu ingrigitu de sórtea tierei, 'si puse capulu pe man'a rezimata de mésa.

— Tu n'ai se fii superatu, timpulu domnirii tale e maretiu, istori'a va insîrá numai invingerile tale asupr'a inimiciloru, Petru Raresiu are óste brava, noroculu 'i calca pe urma, apoi si Raresiu a aretatu ca e erou in resboiu, e moldovénu, de care se temu vecinii tierei! — Acest'a mengaiere 'i dedea dómn'a tierei, cugetandu ca-i va mai resfirá ideile.

— Nu, scumpa Elena! nu sum superatu pentru mine, ci pentru acésta tiéra frumósa, carea ne'ncetatu e campulu resboieloru, si pentru acestu poporu bunu, cá si carele n'a mai facutu Ddieu altulu pe pamentu, si totusi, câtu sufere de multu!

— Mai bine a suferi cá invingatoriu, decâtu cá subjugatu; dulce e invingerea, chiaru se fia cu perdere nespusa! — respunse Elen'a. —

Tata! intrebà Iliasiu fiulu mai mare alu luì Raresiu, — pentruce nu me lasi se mergu si eu la resboiu? Acuma alu patrule resboiu 'li porti cu lesii, de treiori ai batutu pe secui, si pe mine nici odata nu mai dusu cu tine, nici mai lasatu cu hatmanulu ostiloru tale! —

Principele cautà cu o fétia suridietóre la fiulu seu. — Atat'a mengaiere sîmtiá anim'a parintésca. — Va veni si timpulu teu — graì principele — abiá ai trecutu de anii copilariei; se fii erou, candu vei avé se aperi tronulu si tiér'a ta, apoi inca nu e tardiu a merge la resboiu. —

Numai tata, candu voi fi mai mare, si pe mine me duci la resboiu? intrerupse fiulu celu micu Stefanu.

Domnitoriulu, pareca 'si perduse intristarea de pe fétia, si nutritu de sperantiele cele mai dulci pentru fiii sei, scapà cateva lacrime ferbinti, — dar' cá se-si ascunda slabitiunea acést'a inaintea fiiloru sei, se sculà de pe scaunu, si se intórse privindu pe feréstr'a palatiului in gradina. —

Voi veti fii viitorii eroi ai Moldaviei! graì Elen'a catra prunci, si inbratisiandui 'i sarutà asia dulce.—Morulu nu póte se cada departe de tr'unchiu, adause princes'a.—

Rucsandr'a se vedea cea mai nefericita! pentru ea nu suntu sperantie de viptoria si gloria; dara si cugetele ei sburá asemene catra resboiu, inse nu se ocupá in lupta cu inimicii, ci cu idealulu seu; amórea 'i e mai presusu de tóte. — Ah! de-ar renturna odata hatmanulu! — cugetá in sîne, si ingrigirea-i seriósa, 'i dede curagiu se adreseze o intrebare catra tatalu seu: De a venitu vr'o faima din campulu resboiului, si de hatmanulu e inca viu?

Domnitoriulu pricepea destulu din cuvintele fetei sale, si la rostirea cuventului „hatmanulu" se sîmtiá patrunsu cá de unu junghiu, ce vine repede si fara durere, dar' remase datoriu cu respunsulu, cá se nu mai nutrésca ilusiunile Rusandrei. —

— Eu sum ingrigitu — adause domnitóri'a — asiá visu neplacutu amu visatu; me temu de invingerea inimiciloru; pareca am vediutu, voda! pana ce spad'a ta a cadiutu de pre parete, si tu nu o puteai se o ridici iéra, asiá erá de grea; dar' venì unu ostasiu necunoscutu, si ti-o dede in mana, totu turtita . . .

— Séu dóra te tieni de credinti'a babeloru? intrerupse Petru Raresiu. — Nu scii, sa visurile suntu imaginatiunile desierte a le sufletului, ce inca mai fungéza pana trupul e amurtîtu?!

— Nu me tienu, — dar' adeseori au o esplicare via.

— Ha, ha, ha, — rîse principele. —

Unu argatu de curte intrà, si atentiunea principelui fu indreptata catra densulu.

— Dómne! unu ostasiu din campulu bataliei voiesce a intrá.

— Se vina! graì Raresiu — si facù vreocativa pasi catra usia, cá se lu intimpine cu unu minutu mai curendu.

Ostasiulu intra, si preda o epistola lui Petru Raresiu.

— Hatmanulu dela óste scrie: dîse nunciulu.

Barbovschi! eschiamà Rucsandr'a.

Principele intardîà a deschide epistol'a, si aruncà ochii cu o cautatura aspra asupra fetei sale. — Ce indresnire? o intreba tatalu seu, peurma desvalì scrisórea.

Rucsandr'a rosì la fétia, si cu o parere de reu se retrase.

— Si avut'ati lupta?

— Avutu, lenga Sîretu! respunse ostasiulu si zimbì cu trufia.

Gloria lui Ddieu, si lui Petru Raresiu principelui Moldaviei! — Acést'a adresare erá destula se incaldésca anim'a domnitoriului, si se-i dee sperantia. — Elu continua peurma cetirea mai departe.

„Ostea moldovéna a intratu in Podolia, a arsu Cervonulu, Iagelnitii, si Ciornocojintii. Lesii venira innaintea nóstra, si ne intimpinara leng'a ap'a Seretului. Facuramu unu atacu asupr'a loru cá se-i impingemu in apa, dar' ei observandu punctulu de strategia alu nostru, fugira carii scapara; ceialalti suntu taiati, innecati si prinsi. De arip'a drépta a loru erá hatmanulu Nicolae Sinevszki; éra de acea de steng'a Ticinszki. — Dintre cei de frunte ai loru Benglinszki si Pelitzki suntu morti; éra Blides si Vladek cu alti mai multi suntu prinsi. — Inca o victoria la cunun'a gloriei tale. — Februariu 1538. hatmanulu Barbovschi."

Pe féti'a principelui ridea bucuri'a. — Nime inse se bucurá mai tare de catu Rucsandr'a. Numai o invingere trebuiá, pentru cá se fia fericita. —

Raresiu! nime e mai norocosu de catu tine; — tu ai óstea cea mai brava, — ostasiulu moldovénu e erou;

elu invinge totu de un'a, de are domnitoriu bunu. — — dîse Elena, si sarutà féti'a barbatului seu.

Vod'a scóte o mana de galbeni, si dandu-i ostasiului, 'i dîse: Aprodu vei fi in curtea mea, pana vei trai, pentru ca adusesi acést'a faima buna. Cum 'ti este numele? eroule!

— Nitia Vechia! respunse soldatul, si la semnulu principelui esì. —

— Ah! de s'ar esplica visulu meu cu acést'a invingere, — se fia Barbovschi celu ce ti-a redicatu spad'a turtita, — graì Elen'a.

Ddieu nu lasa pe poporulu celu erou, carele insusi se scapa de inimici; respunse principele, cá si candu ar fi vrutu se dîca, ca glori'a e a poporului moldovénu. — Ilusiunile lui de glori'a erá cu multu mai prosaice, pentru ca anim'a lui erá dedata a sîmti asemene bucuria, — cugete seriose 'i preocupá mintea. —

— Si de vá renturna, 'ti vá placé de elu? intreba copilióra, carea nu-si mai perdea din cugetu idealulu seu.

— Hatmanu, hatmanu! intonà Raresiu, cá si candu ar fi vrutu se esprime o mania la audiulu acestui nume. Nu pentru ca dóra Barbovschi nu i-ar fi o persóna placuta, ci cá se mai nedusiéscа amórea fetei sale. —

Si ai puté fi superatu pe celu ce razima tronulu teu cu barbati'a sa? ai puté fi rece catra celu ce me adóra pre mine, fiic'a ta? — Nu, unu domnitoriu trebuie se renumere pe eroulu viptoriei castigate la Seretu, pentru glori'a tronului si a Moldaviei! si o remunerare mai placuta nu-i póte fi, decatu accea ce-i doresce anim'a. —

Raresiu cautá uimitu la reflecsiunile aceste. — Tacerea lui, pareca erá unu respunsu, ce consîmte cu anim'a princesei tinere. —

Rucsandr'a se apropià de tatalu seu si cu o lingusire modesta 'i sarutà man'a. Vedi catu ti de credintiosu! continua fetiti'a. Unu domnitoriu n'are destule pungi se cumpere unu asia barbatu. Da-mi sperantia se fiu fericita ca elu, pune cunun'a lui de invingere, si pe capulu meu — innaintea altariului, ca 'lu iubescu! rostì fét'a mandra, cá si candu ar fi dîsu o rugatiune pia.

Principele nu mai putea traganá cu respunsulu, si dorindu cá se mai paciuiésca linistea sufletului inamoratu: Nu voi fi in contra la timpulu seu — respunse Rucsandrei — tu esti inca tinera, abiá ai trecutu de 15. ani.

Mam'a clatì din capu, cá si candu ar aprobá respunsulu barbatului; iéra Rucsandr'a 'i sarutà pe amendoi parinti. —

Ea [illegible] canta numai la [illegible] — Ta-cerêa lui, parecu erâ una [illegible], ce [illegible] anim'a [illegible] tigere. —

Ruxandr'a se apropiă de [illegible] [illegible] o lungatire [illegible] 'i sarută man'a. Vedi [illegible] [illegible] [illegible] continua detti'a. Una domnitore n'are destule [illegible] se cumpere unu [illegible] barbatu. Da-mi [illegible] se fiu feri-cita [illegible], pune coron'a lui de invingere, si pe capu [illegible] — [illegible] alterului, ca 'la [illegible] fosti fatu [illegible], ca si candu ar fi disu o rugatiune [illegible].

Principele nu mai potea [illegible] cu [illegible], si dorindu ca se mai prelungesca [illegible] afectului [illegible]: Nu voi fi [illegible] contra la timpula [illegible], — respunse Ruxandei — tu esti inca tinera, abia ai trecutu de 15. ani.

Mam'a [illegible] din capu, ca si candu ar aprobă [illegible] [illegible] barbatului, era Ruxandr'a 'i saruta pe amendoi parintii. —

III.

„O stringere de mana e cá unu juramentu.“

Rarcsiu de cateori finiá cate un resboiu cu sucesu stralucitu, ordiná, ca tiér'a se tiena ospetiu de invingere.

In curtea lui — cu asemené ocasiuni — éra petrecerea cea mai amusanta; multîme de boieri luá parte la ospetiele de invingere.

Invitatiunile se facura si de astadata catra toti boierii din Suceava, si carii locuiá in prejuru pela mosiele loru. Pregatirile grandióse curgea nentreruptu pentru o asiá solemnitate, cá unu triumfu pentru tiéra si famili'a domnitória.

Sér'a petrecerii s'a apropiatu. Carutiele fruntasiloru tierei duraiá intrandu prin pórta palatiului. — Arnautii asteptá la pedestalulu trepteloru cá se ajute coborîrea óspetiloru, carii se suiá pe covórele cele mai scumpe, ce inzestrá treptele, pana la intrarea in salonu.

De stang'a salonului erá o chilia destinata pentru boierese si toalet'a loru; de drépt'a pentru barbati. —

Usiele salonului de ambele laturi se deschisera, si Raresiu cu Elen'a intimpinà pe óspeti. —

Dupa o representare scurta, si catev'a minute de conversare cordiala, principele dedù semnu capelei de musice, cá se incépa hor'a. —

Se am onóre boerésa! se angajá Raresiu cu muierea lui Petrasica, carea 'i erá indemana.

Unu complimentu areta multiumirea damei, si acést'a onóre 'i nutriá sperantiele, ce le avea fétia cu domnitoriulu. —

Se jucamu hor'a, óspetîloru amati! intonà Raresiu, si toti se inrolara la acésta dorintia intr'o cununa de dantiu.

Raresiu, carele avea o natura de totu seriósa, erá unu omu si fórte viu, si glumetiu intra asiá imprejurari. —

Atate fete si mueri mandre! vestmentulu loru erá pitorescu, dar' fórte elegantu si modestu; nesce caracteristice orientale erá inverstate intru trasurile originare a le portului. Unu omu lacom ar fi avutu cea mai mare placere se caute coleele si brisletele pretîóse, precum si petrele scumpe pe aconcetur'a perului. Domnisiórele boeriloru, desi inca nu erá primevéra, se intrecea cu florile cele mai mandre; erá cá atate dîne a le floriloru, apeloru si muntiloru!

Dómne! de este fiintia pamentésca fét'a ta! Rucsandr'a e regin'a societatii! — siopti principelui boerés'a in dantiu.

Domnitoriulu zimbì, — si de si se bucurá de acestu complimentu, da' nu afiá virtutea unei dame a se cuprinde

in frumsétia, si pentru acésta parca de sîla aprobá parerea dantieresei sale.

Grozea, vorniculu mare, cá unu barbatu cu confidintia catra famili'a casei, vediendu pe Raresiu celu seriosu saltandu in hor'a moldovéna, se arunca cá unu vatavu in mediloculu ospetîloru, si voindu a contribui la petrecerea loru, incepù a improvisá nesce descantaturi catra mai multi din cei de fétia.

Esti cá roz'a intra flori,
Esti cá steu'a cea de diori, —
Si nu póte nici unu sufletu
Se ghicésca alu teu cugetu, —
Dar' de-ar fi cá dorulu meu,
Asiu schimbá cugetulu teu!

Se pricepea, ca acést'a descantare suná Rucsandrei; si principele se vedea ocupatu cu o privire lunga la fét'a sa. Dantierés'a lui 'i considera tacerea de o recéla catra dens'a, si aroganti'a ei o insemnà cu titlu reu in anim'a sa, — inse observatiunea-i secreta erá nedrépta, Raresiu se ocupá a intielege versurile descantate.

Vorniculu, cá unu vatavu glumetiu, se apropià, si descantà mai departe.

Jóca voda 'n hori cu noi,
Stai in frunte cá 'n resboiu, —
Ca pe lesi tu i-ai plesitu,
Pe secui i-ai caruntîtu, —
Bin' ti-ar stá in dantiu de nunta,
Dar' mai bine-ti sta in lupta. —

Aceste versiuri, ce cuprindea o lauda pentru Domnitoriu, erá si ceva comicu, cá se casiune zimbirea, seu rîsulu de placere a multora.

Vorniculu trecù mai departe, si descantà si altora.

Dantierésa principelui se tienea inca de objetulu discursului seu. Raresiu cá si candu ar fi priceputu tendinti'a ei: de observu bine — o intrebà — dantieriulu fetei mele e fetiorulu Dtale?

— E Medru alu meu! respunse boerés'a Petrasica. Asiá de bine-i sta lenga Rucsandr'a!

Ea nu ar fi datu pentru multu ocasiunea de a se puté esprime in acestu modu catra tat'a fetei de domnitoriu. —

Raresiu a intielesu destulu din vorbele aceste, si 'i parù bine ca hor'a s'a incheiatu, si la spargerea cununei de dantieri, confusiunea nu mai pretindea cá se-i dee respunsu. Cu atat'a mai nendestulat'a a remasu boerés'a.

Unii dintre boieri intimpinara pe Raresiu, cá se-i gratule dantiulu, poftindu-i continuarea la invingeri noue asupra inimiciloru. — Elu primiá ovatiunile, peurma provocà pe tineri se continue horá; iéra pe betrani 'i imbià a se petrece in discurse in altu salonu. —

In cateva minute se si impartira, — si publiculu de dantiu incepù o promenada prin salonu. Medru se vedea a fi amusatu de mandretiele Rucsandrei, ce se vedea a-i urmá, si a o privi cu atata placere- — Anima de feru e aceea, carea nu e miscata, la o privire, la unu cuventu alu Rucsandrei.

O privire peste salonu dedea unu prospetu maretiu; erá unu paradisu; atat'a numai ca nu erá naturalu, ci mai multu artificiosu. —

Pe firmamentulu salonului spendiurá o candela, si cu sticl'a ei aurea, figurá cá de lun'a de pe ceru. In prejurulu ei, nesce lustere aparea cá cateva sute de stele pin aerulu seninu.

Ferestrele salonului, intra murii cei de trei urme de lati erá prefacute in nesce pavilóne de gradina; florile cele mai rari si esotice incungiurá cá nesce tufe mesutiele din pavilóne. — In juru, erá doue sire de sofe de catifea rosia, pe care odihniá tandrele fetitie dupa dantiu. —

In unulu din acele pavilóne se putea observa princes'a Elen'a, cu boerés'a Petrasica. — Unu privitoriu din departe ar fi observatu, ca discursulu loru cuprinde si ceva secretu.

Rucsandr'a in preamblarea sa se apropià de denseIe, vediendu inse ca presinti'a ei impedeca chiaru si sioptirea, se indepartà si nu audì decatu: „Rucsandr'a e dejá de maritu, — si unu asiá norocu nu póte refusá“. —

Aceste vorbe plantara o curiositate in anim'a fetitiei, si se indemnà a trece mai adeseori pelenga denseIe. — Nu putea se intielégа mai multu, decatu despre „Medru“ si „cununia“ — si atatá 'i erá destul semnu, cá se fia precauta.

Unu tuietu, ce se audiá in chili'a barbatiloru, atrase si atinti'a publicului de dantiu, si curiositatea 'lu aduna la usia; — conversatórele intrara acolo, — si boerés'a delocu sioptì ceva lui Petrascu.

— Se-mi erti a-mi escusa indresnirea, ca asia tardiu si neinvitatu conturbu petrecerea.

— Se fii binevenitu hatmane! 'lu saluta voda, si 'lu strinse de mana. Unu erou, carele s'a purtatu asiá bine la Seretu, e o persóna grata. —

— Se traiesci Barbovschi! 'lu sarutà Grozea.

Petrasica avea o anima, cá si candu ar sta in tabera, fétia cu inimiculu. Speranti'a lui pentru Medru decadea; planulu de intrige 'si capetá unu teritoriu mai largu in anim'a lui resbunetóre.

Hatmanulu dupa cateva minute se aflá lenga Rucsandr'a in salonulu de dantiu. Ochii tuturor'a priviá la elu. Suprinderea, ce erá pe fétá principelui, nu se putea ascunde, vediendu pe amantele seu renturnatu din resboiu. Bucuri'a ce o sîmtiá, erá marturisita de zimbetele ei cele dulci, ce amagiá ochii amorosului. Atata fericire in doue anime, ce in minutulu de intelnire se prefacura intr'unu sufletu.

Amórea numai acea sminta are, cá seracia, ca nu o poti ascunde; inse seraculu hatmanu nu putea se scia secretele in contr'a fericirii sale, si nici putea se insiele parerile familiei Petrasica.

Medru cautá cu suparare, observandu confidinti'a amorosiloru; nu-lu durea inse, pentruca de si 'i placea de Rucsandr'a, dar' amórea lui erá dictata de politic'a altor'a. —

Hatmanulu trebuia negritu innaintea principelui, si atunci Rucsandr'a e mai aprópe de anim'a lui Medru!

dîse Petrasica, dupa ce music'a incepù, si sioptirea lui nu o putea audî altulu, decatu amicii lui de o causa si interesu. —

Neci unu medilocu vá remané nefolositu, 'ti garantezu Petrasica, dîse Stefanu. — Noi trebue se dictamu lui Raresiu, de nu, . . .

De nu, atunci Stefanu e voda!

Parintele dedù atunci man'a cu toti de-arendu. O stringere de mana e cá unu juramentu! adause episcopulu. —

Asiediarea óspetiloru la mésa, sparse societatea secreta, pentruca óspetii erá inverstati printre boerese.

Parinte vladica! ocupa loculu infruntea mesei! pretinse vod'a.

Anastasiu se imbià, concedendu loculu pentru princes'a, dar' imbiatu si de acésta, 'lu ocupà.

Discursulu celu mai placutu erá intra Rucsandr'a Medru, si Barbovschi. Dar' nu putea se aiba altu ceva de objetu, decatu florile, dantiulu si — amórea. Hatmanulu 'si descoperiá atata sinceritate prin nesce cuvinte tientitóre, fara cá se sci'a de rivalulu seu.

Nóptea se apropiase de diori, si óspetii se imprastiara.

Abia trecura catova dîle, si Petrasica se vedé intrandu adeseori in curtea principelui. Cetatienii erá curiosi de atat'a visita. —

Anastasiu si Stefanu lucrara totu cu o tendintia, inse adeseori urmata de o simulatiune, si pentru acést'a, Raresiu 'i uriá nespusu in anim'a sa, pentru ca simtiá sierpele ascunsu sub tufe. —

Incercarile remasera desierte, ma anim'a lui Raresiu recì de totu de catra Stefanu, carele cu manier'a sa nemodésta, parea ca vre se puna pe principele Moldaviei sub curatela sa.

O respingere rece din partea principelui avea destula putere magica, cá se atitie o mania infocata in anim'a lui Stefanu. Acésta mania erá si de Petrasica adeseori manifestata, si nici ca a remasu neurmata de persecutarile principelui.

Raresiu, acelu omu blandu, incepù a fi aspru si severu, nu cu altii decatu cu unii boieri. Cea mai mare neplacere a simtit'o Stefanu, dela carele Raresiu nu putea se pretinda alt'a de catu amóre si sinceritate.

Causele se incurcara, si Stefanu pentru cá dóra se-si scape chiaru si viéti'a de mani'a lui Raresiu, fugì la Constantinopoiu, lucrandu la sultanulu in contr'a principelui moldovénu, si asteptandu ór'a de resbunare asupr'a lui!

IV.

„Semilun'a vá cutremurá anim'a in voi!"

1538! unu anu dintra cei mai rei pentru Moldavi'a frumósa! seraca tiéra! catu a mai suferitu ea!

Lesii tienura sfatu, si trimisera pe Kretkovszki, castelanulu din Brescu cá si solu la Sulimanu II, imperatulu turcescu in Tiarigradu. — Solulu pretinse in numele lui Sigismundu I, regelui Poloniei, cá Sultanulu se scóta pe Petru Raresiu din tronu si Moldavi'a, deórece li facù atate reutati in patru resboie. Séu ca de nu-lu vá scóte, lesii voru ocupá tiér'a dela Raresiu. —

Sultanulu se vediù atacatu de o asiá solia, candu Sigismundu sciá, ca imperatulu turcescu dupa contractulu legatu cu Raresiu e si suzeranulu Moldaviei, — si amanuntià cu resboiu pe lesi, de voru indresní se calce marginile Moldaviei. —

Solulu se intórse la Poloni'a. Petru prin acést'a mai tare fu favoritulu Sultanului. —

Regele Poloniei, inganfatu de superbi'a sa, determinà resboiu in contr'a lui Raresiu. — Ionu Tarnovski, hatmanulu lesiescu, trece cu óste mare peste Nistru, cá se incungere cetatea Hotinului, si se bata orasiele din pregiuru. — 'Augustu, feciorulu regelui din Poloni'a, 'si aduna o alta óste la Liovu, cá se intre pe alta parte in Moldavi'a. —

Raresiu se prepará de alu 5-le resboiu in contr'a Lesiloru. Apropierea hatmanului lesiescu, de si nu insuflà respectu lui Raresiu, dar' erá o spaima pentru tiér'a, carea nu mai avuse repausu de batalii, de si cu invingeri, dar' secatóre de avutii.

Spirtulu de bataia si dictatur'a absoluta a lui Raresiu in asemene casuri erá inganarea arogantiei boierimei. Inimicii lui dintra boieri nici lasara vre o ocasiune néfolosita. —

Erá capetulu lunei lui Iuliu. — Lun'a galfedîa, ce se aretá catra mediulu noptii, incepù asi aruncá lumin'a decatra muntii resaritului. —

Pe stradele Suceavei, capitala Moldaviei, nu se mai preumblá nime, decatu vigili'a de nópte, si nu se mai audiá nimicu, decatu cate o data buciumulu ei.

Unu omu, imbracatu cu unu paliu lungu, 'si iutiá pasii, astupandu-si féti'a sub caciula si arip'a drépta a paliului, si oprindu-se la feréstr'a unui boieriu batù si intrebà: dormi? am unu cuventu!

Feréstr'a se deschise, si in siopotitur'a lina se audî intrebarea: Tu esti Petrasc'a?

Eu sum, Crasnesiu! aci e dejá Cosm'a? intrebà Petrasc'a.

— Aci! repunse Crasnesiu, boieriulu casei, — vina la pórta, sînguru ti-voi deschide. — Esti omu de parola Petrasc'a! energi'a ta e nespusa.

Feréstr'a se inchise, si in cateva minute Petrasc'a e in laintru.

— Bine ai venitu amice! 'lu salutà Cosm'a, si 'lu strinse de mana. —

— De ar fi multi asiá sinceri cá noi, atunci usioru am puté dispune cu tronulu Moldaviei, — dîse Crasnesiu, si strinse si elu de mana pe Petrasc'a. —

— Nici trebuia se fia mai multi in capulu causei de catu noi trei — adause Petrasc'a. — Episcopulu inca ne sta in ajutoriu, fara cá se se dee pe fétia; sum convinsu, elu e inimicu ne'mpacatu alu lui Raresiu.

— Nu trebuia se seuitamu, ca prin patriarculu Ieremie din Tiarigradu are mare influintia la Sultanulu — observà Cosm'a. —

— Stefanu — se intielege, — ca mai energiosu va sci sprigini caus'a sa. — Elu e ne'ncetatu cu vezirulu in conversatiune, — adause Crasnesiu.

— Iéta o epistóla de catra Nistru. — Unu amicu de tóta increderea, — alu carui nume 'lu retacu — dar' carele consîmte cu caus'a nóstra, 'mi scrie, ca ur'a poporului incontr'a lui Raresiu cresce cu apropierea lesiloru. Tieranii suntu ne'ndestulati pentru atatea resbóie', si acést'a e unu motivu mare pentru noi — dîse Petrasc'a. —

— La pretensiunea Lesiloru catra Sultanulu, cá se scóta pe Raresiu din tronu, mai trebuiá o plansóre din partea tierei, si atunci Raresiu celu sumetiu si beatu de invingerile sale, si-a finitu cursulu gloriei. Si atunci Crasnesiu spumegá de mania asupr'a principelui, si resbuná din dinti pentru rèsbunarea, ce colcaiá in anim'a lui. — Acést'a e si parerea episcopului, si cá se nu se véda Stefanu amestecatu in caus'a sa, plansórea o vá aretá patriarculu. —

— Se spunem Sultanului, ca Moldovenii cu voi'a lui Raresiu arsera Chili'a, si macelara presiediulu militariu turcescu.

— Se spunemu Sultanului, ca Raresiu e contielesu cu Ferdinandu I, inimiculu turciloru. —

— Se infricamu pe Sulemanu, ca tiér'a e gat'a se se inchine Lesiloru, numai se capete altu domnitoriu si se fia pace.

— Se facemu ori ce, numai Raresiu se nu mai fia voda, incheià Petrasc'a. —

Plansórea se se faca inca mane pe bas'a motiveloru atinse. Tiér'a nu voesce pe Raresiu, si pace! reflectà Cosm'a, si se trentì pe sofa, sucindu-si mustetiele cele rari si lunguretie. Ochii lui cá de neparca, si infocati ardea de trufia si astutîa.

— Se se subscrie toti amicii si contielesii nostri.

— Se se subscrie toti, pe cati 'i cunóscemu, cu numele — dîse Petrasc'a. —

— Si cine se duca plansórea la Tiarigradu?

— Acést'a e mai putinu. Episcopulu o tramite pe unu calugeru, fara a sci elu de causa, si fara de a cadé in

suspitiulu cuiva, avendu si asiá corelatiuni cu patriarculu din Tiarigradu. Mai departe, grigea lui Stefanu, si a lui Ieremie. — Si atunci se puse Crasnesiu la mésa, si scrise unu proiectu de plansóre. — Amicii tacea, cá se nu-i conturbe linistea, si storcea incetu cate unu pacharu de vinu, cá pe sub ascunsu.

— Aci e! si Crasnisiu cetì proiectulu.

— E bine, respunse Petrasc'a. Mane séra vomu fi la episcopu la cina, — cá se espedamu catu mai curendu plansórea. —

Petrasc'a 'si suci mustetiele cele rosicate, si dandu man'a cu Crasnesiu, se indepartà cu Cosm'a. —

Trecura cateva dîle, si calugerulu Filacs ajunse la Tiarigradu. —

Ieremia si Stefanu capetara plansórea, — si patriarculu o inmanuà Sultanului. — Acest'a inversiunatu de scirea, ca losii trecura Nistru, abia 'si putea innecá furi'a asupr'a lui Petru. Nemicu 'lu vatemá mai tare de catu uciderea turciloru in Chili'a, si contielegerea lui Raresiu cu Ferdinandu I. — Inse numai Ddieu sciá, incatu suntu adeverate aceste inculpari.

Giauri! eschiamà Sultanulu furiosu, — voi mai bucurosu v'ati predá inimiciloru losi, decatu se remaneti cu celu ce ve da pace! Alah! alah! de voi porní cu semilun'a, va cutremura anim'a in voi! si Sultanulu de furia aruncà plansórea la pamentu, 'si o calcà cu piciórele.

Vezirulu stá incremenitu. — Anim'a patriarcului erá inghiatiata.

Se 'mi castigi óstea in dîle scurte — demandà vezirului; — eu insumi voiu se plecu la Moldavi'a. Raresiu nu e mai multu in grati'a mea, — tier'a lui e pasialiculù meu!

Sultanulu se puse la mésa, si scrise cateva sîre. Cei de fetia nu cutediá nici se resufle. —

— Acésta epistola o tramite de locu hanului tatarescu,— se plece de locu cu óstea sa asupr'a Moldaviei.— Radu vod'a din Romani'a se-si impreune óstea cu a mea, continuà imperatulu turcescu. — Vai de lesi, si de acei ce nu mi se voru umilí! —

— Intielegu Maiestate! respunse vezirulu — si'si aretà umilinti'a pana la pamentu. — Mahumedu fii in ajutoriulu nostru!

Vezirulu atunci esì cu patriarculu. — Acest'a tremurá de bucuria, si redicandu-si crucea de pre peptu o sarutà, si recità ceva din psalmii lui Davidu. —

Vezirulu se sfatuì atunci cu Stefanu emigratulu.

— Nu voiescu mai putinu de catu pe Raresiu, séu viu, séu mortu; — dîse turculu inganfatu.

— Voi dá de scire lui Petrasc'a si Anastasiu, si se va face! respunse Stefanu.

— Ei voru avé grati'a Sultanului. —

— Interesulù tronului imperatescu pretinde. Am incredere in boierii mei de acasa.

Seraca Moldavi'a! tiéra de gele, ce nuori grei se radica asupr'a orizonului teu!

V.

Descoperirile lui Herca.

Petru Raresiu, la inceputulu lunei Augustu 'si indreptà armat'a catra Hotinu, pe unde ajunsera lesii sub hatmanulu Ionu Tarnovszki, ca se-i lovésca cum póte mai aspru.

In scurtu timpu observà insc, ca planulu boieriloru e de a se desbiná de elu; iéra tieranii, atitiati do conjuratori, se manifestara in contr'a resboiului cu lesii. —

La acestea se mai adaugea si fajm'a cea sigura, ca turcii si tatarii vinu in contr'a lui Raresiu. — Principele fu incunosciintiatu despre adeverulu faimei, dar' in asiá strimtorare ce se faca? —

Nu era altii cá se 'lu consulte si mengaia, decatu éra Grozea si Barbovschi. —

Se facemu pace cu lesii — dîsè Raresiu — si se intórcemu armele nóstre in contr'a paganiloru.

— Se facem pace cu lesii — aprobara amicii lui.

— Dar armat'a nóstra e mica in contr'a turciloru si tatariloru — observà vorniculu — me temu, ca singuri vomu reschira' tiér'a. —

— Radu are datorintia se ne ajute — pretinse hatmanulu intr' unu tonu deobligatoru. — Elu e romanu, elu e crestinu cá si noi. —

De multeori am ajutatu eu pe regele Ionu Zapolya — dise Raresiu, se ceru alianti'a lui, asemnea cá a lui Radu. — Ei tocma in acea mesura suntu amanuntiati de turcu cá si mine. De nu i voru pune crestinii muru lacomiei, in timpu scurtu dispune cu Europ'a intrég'a. Se ne aperamu cá vecini! —

Raresiu tramise atunci pe Trifon Cioplanu cá si solu la Ionu regele, cá se primesca alianti'a de aperare comuna in contr'a turcului, cá se medilocesca pacea cu lesii. O scrisoare intima catra Radu din Romani'a, erá de tienóre cu asemene pretensiune. Alianti'a de trei s'a si incheiatu prin unu contractu.

Ionu Zapolya recomendà lui Sigismundu I. regelui Poloniei, pacea cu Raresiu. — Acésta pace o dorià chiaru si Ferdinandu I. imperatulu romaniloru, si pentru acést'a regele lisiescu imputerì pe Ionu Tarnovszki hatmanulu lesiescu, cá se lege pace cu Raresiu. —

Principele Moldaviei plecà catra Hotinu, cá se se intielégа cu capitanulu óstiloru lesiesci. —

Contractele legate intra Vladislavu si Cazimiru regii Poloniei, si intra Stefanu si Bogdanu principii Moldaviei se rennoira si intarira. —

Prinsii din ambele parti se se-dóe îndereptu; si emigrantii se se mane acasa. Moldovenii se predee Pocutia, si marginele cele vechie se remana.

Turcii pornisera deja catra Dunare; tatarii erá la tiermii Nistrului.

Pacea, ce i-o castigà Ionu regele, cá semnu de amicétia pentru incursiunile lui Raresiu in contr'a secuiloru, dar in favorea lui Zapolya, erá fórte de lipsa, cá se si continue pregatirile in contr'a turciloru si tatariloru. —

Raresiu cunoscea si nendestularea boieriloru cu elu, dara fara cá se scia pe adeveratii inimici a-i sei. — Ca vai! de scià, atunci dupa datin'a principiloru, cadea capulu intr' unu minutu la mai multi boieri. Dar' mai multu credea unu reu imparutu in tiera, si va trece ca flacar'a de paie.

Principele stá odata meditandu la feréstra. Spiritulu lui erá ocupatu cu planuri strategice, si calculá, ce ar face, candu ar fi incungiuratu de inimici in capital'a tierei?

Dómne! Herca chelariulu e aci! insciintieza unu argatu.

Raresiu, smintitu din meditatiunile sale, facù unu semnu, ca póte intrà.

— Se viedi Mariata! graì Herca facendu-si inchinatiunea, si tacù, cá si candu s'ar fi temutu se mai dîca vre unu cuventu.

— No si ce voiesci? intrebà vodá curiosu.

— Dómne! vei scii ca sum unu servu credintiosu?!

— Pana acuma asiá am crediutu.

— Totu acea convingere se o ai pana la mórte — si dupa cateva suspirari — tronulu si tiér'a e in perichiu, adause Herca.

Perichiu! eschiamà vod'a cu unu zimbetu ironicu. E deja ceva cunoscutu!

— Sciu multu, si mai multe, — te asiguru Dómne! pe adevérulu cuvinteloru mele.

— Si ce e? graiesce!

— Óstea turcésca sub Sulimanu a trecutu Dunarea, hanulu tatariloru Nistru. Intra boieri e o conjuratiune.

— Conjuratiune! strigà voda plinu de furia, si se miscà câtiva pasi.

— Poti scii, ca conjuratorii nu te iubescu.

— Si scii tu numele loru?

— Numele loru . . . ci suntu nenumerati. — Petrasc'a cu Crasnesiu si Cosm'a plecara catra Galatiu, cá se intimpene pe Suleman, si de am intielesu bine, si pe Stefanu fratele de mama.

Stefanu! si fratele de mama se aduca turcii in contr'a mea, si in tiéra! si Petrasc'a, carele se teraiá pe fóle de umilintia innaintea mea! — Si atunci principele se puse pe unu scaunu, cá se-i odinésca necasulu din anima.

— Si ce dîcu tieranii? introbà Raresiu.

— Si ei vreu se te parasésca! si atunci lacremele udara féti'a lui Herea. —

Ha, ha, ha! tieranii se me parasésca! — Pentru ci m'am ingrigitu cá tata, si am ridicatu tiér'a loru la marire! Suntu ei sîguri, ca voru ave domnu mai bunu decâtu pre Raresiu, carele a suspinatu la necasulu loru, si a lacrematu cu ei dimpreuna la nefericirile Moldaviei? — Ah! nu se póte, nu, nu credu, acestu poporu cu multu e mai bunu, decatu se nu iubésca pe celu bunu si dreptu catru densulu.

Poporulu, poporulu! graì Herea. Pe poporu usioru 'lu poti scóte din fire, in sperantie de unu viitoriu mai bunu, ce nu e in stare se faca? Dómne! nu poporulu ti inimicu, ci boierii, — insa acestia usioru 'lu conducu! —

— Si poti se-mi adeveresci de Petrasc'a si sotii lui?

— Ei plecara pe sub ascunsu, si atât'a e destulu.

— Nu e destulu, — pretindu mai multu.

— Econom'a lui e din rudeniile mele. Dela ea am priceputu de conjuratiune, am rugat'o si am pretinsu se-mi descopere tóte ce scia. — Mi-a spusu, ca boierii vreu se te prinda, si se te dee viu in man'a sultanului furiosu, — séu mortu. . . .

— Mortu! intrerupse Raresiu, si 'si razimà capulu pe mana. — Serac'a famili'a mea, cugetà in sine. — Herea! nu me voiu seuità de acestu meritu catru tronulu meu. —

Herea iésa, principele remane in cugetari.

Se póte, se póte — strigà sarindu de pe scaunu, si preambulandu-se sînguru prin chilia — se póte? cá

tiér'a mea asia se-mi resplétesca invingerile asupr'a inimiciloru! De acést'a e dreptu, si cu putintia, atunci se-mi resbunu cu crudîme asupr'a conjuratoriloru. Insa numai unu cuventu, si intr' unu minutu o suta de boieri perfidi si perdu capulu.

Unu strépetu la usia impedecà furi'a lui.

Grozea si Barbovschi intrara.

Hei! bine-ati venitu — 'i saluta Raresiu. — Cu voi si numai iera cu voi impartu placerile si necasurile vietii mele. — Hatmane! tu esti bunu de spada, iera consiliulu teu, Grozea, e intieleptu. Auditi! si voda povestesce cu amaratiune descoperirile lui Herea. — En spuneti, ce e de facutu? aliatii mei inca nu avura timpu de pregatire!

— A stringe armata câtu de mica, si a dá fétia cu tatarii si turcii, cá se aperamu patri'a — respunse hatmanulu erou. Au dóra stramosii nostri nu invinsera inimici cá iérb'a de multi?

— Reulu celu mai mare e intra domnitoriu si boieri — reflectà Grozea —; déca tiéra nu e un'a, se ucidu moldavenii intra sine, si apoi inimicii mai usioru 'i prepadu. — De voru ocupá paganii tiér'a prin invingeri de resboiu, atunci nu vom mai esi din ea. Moldavi'a nu va mai fi.

— Si nu se póte, cá se stamu cu manile in peptu.

— Se póte! observà Grozea — inca nu scimu ce-i planulu loru. Póte ca punu numai domnu nou, si rentorcu. —

— Si noi, credintiosii lui Raresiu, am puté rabdá acést'a? intrebà hatmanulu.

— Pre multa aderintia — dîse domnitoriulu — se vedemu patri'a scapata, si atunci si tronulu ei va fi mantuitu. Se facemu asiá, cà se nu periclitamu soartea poporului.

— Sórtea poporului e legata de viéti'a lui Raresiu, observà vorniculu mare. Pazindu viétia mariei tale, aperamu pe omulu celu mai bunu alu poporului. — Nu voíescu inse se purtamu resboiu cu turcii si tatarii, cá se nu damu materia furiei loru. Dómne! se treci cu famili'a la Ardélu, acolo ai pe Ionu regele de amicu. Noi remanemu acasa cu óstea, carea inca nu e deslegata de juramentulu catra tine. — De va fi lipsa, vei veni cu ajutoriu la noi, si mai greu va fi de a scapá, déca cumva vei fi prinsu de boieri séu chiaru si ucisu.

Asiá! dise si Barbovschi — se nu te sacrificamu pe tine, si famili'a ta Dómne! Nesce naimiti pentru asasinu usioru potu se ve perda chiaru in cetate. — De vei trai, chiaru se ocupe cineva tronulu pe unu minutu, — 'lu vomu recastigá. —

Raresiu tacea seriosu, si mai multu ascultá parerile amiciloru sei. — Simtieminte durerióse maltratá anim'a lui; si cugetele nu-i mai putea recreá crerii. Se póte? intrebà — cá unu domnitoriu se parasésca patri'a in dîlele cele mai grele a le ei?!

Ai demustratu adesecori, ca scii inverti spad'a cá si erou in lupta, si ca ti-ai iubitu patri'a si poporulu. Indepartandu-te dar acuma, vei demustrá ca prin crutiarea sangelui tocma asia te interesedi de sórtea ei, cá altu candu prin resboiu. Acuma asia dictéza impreju rarile, —

si peste Carpati 'ti vei aflá asilu pentru familia. — Asiá, asiá se faci, — pretinse Grozea. —

Raresiu celu determinatu facea mai totudeun'a dupa planurile sale. — De astadata se da dupa parerea altora. — Asiá suntu si medicii cei mai buni, pe altii 'i scóla din morbulu de mórte, pe sîne nu se potu vindecá adeseori nici de cataru. —

Se fitî dara ómeni de parola — dîse Raresiu — se mai demustrati credinti'a catra tronulu meu; si de nu-lu puteti tiené pentru mine, se-lu aperati pentru Moldavi'a. Ddieu se ne ajute.

Principele 'si intinse manele catra densii, si strin-gendu-i cu caldura, se despartira.

Astufelu e adeseori sórtea unui domnitoriu!

VI.

„Audia - te domnulu în dîoa necasului."

Ionu regele, temenduse, ca Sulemanu va inrumpe si in Transilvania, tramise pe Stefanu Mailatu beliducele, cá se pezésca cu óstea pasulu Oituzu la marginea Moldaviei.

Radulu IX, principele Romanici, intielesu cu Zápolya si Petru, 'si puse o armata aprópe de 80,000 pe picióre, inse dupa ce intielese, ca Sulemanu imperatulu trece cu armat'a sa in Moldavia, fara ca se atace vre unu dreptu alu Romanici, remase pe pace, si gat'a spre tóte.

Sulimanu intra aceste innaintase tare catra Succav'a. Mai cateva dîle, cá se intre cu armat'a sa in Cetate.

Moldovenii 'si retrasera óstea din calea lui, cá se nu dee ansa la bataia. —

Dómne! nu lasá se tréca dîlele indesiertu — dîse Grozea —; apropriere a turciloru da curagia conjuratoriloru, si usioru poti cadé in curs'a loru. —

Se tréca mai nainte famili'a — observà hatmanulu — la mosiele din Ardélu. — Ciceulu, Cetatea de Balta si Bistriti'a suntu a Mariei Tale; Mate'a le a datu lui Stefanu celu mare, Ferdinandu ti le-a intaritu.

Asiá e! respunse Raresiu — eu singuru mai usioru 'mi potu scuti capulu. —

Principele deschise atunci usi'a de steng'a a Salonului si se vediù o capela formala. Pe paretele de catra resaritu erá icón'a vergurei Mariei ilustrata de atáte petri scumpe si argintarii, iera innaintea ei dependá o candela, ce ardea cu o lumina rosietica si lanceda, aruncandu umbr'a candelei la pamentu. —

Princes'a tocm'a 'si cetia rogatiunele de demanétia. Lenga ea ingenunchiá Rucsandra si fratii ei, ascultandu: „Audia-te domnulu“ in dîu'a necasului.“

Deschiderea usiei conturbà rugatiunea pia; si la simtirea strépetului Elen'a 'si intórse capulu. Pe fétiá ei se vedea lacremele lucindu, cá stelele intra nuori cu plóia.

— Dómn'a mea! gatesce-te de plecare!

— Si se n'am liniste nici la o rogatiune? intrebà pe Raresiu.

— Ddieu te vá iertá, si de nu-ti inchei rugatiunea, — elu 'o induratoriu! conjuratorii, si inimici, carii suntu aprópe, conturba sufletulu teu, ei suntu tiranii nostri, — aduna fiii mei la bratiulu teu, si pléca curendu.

— Si tu vei se me lasi sîngura?

— 'Ti vom urmá in o dî, doua, nu se póte altucum: Tóte suntu gat'a, te astépta, numai ór'a de plecare a